

*В. І. Юрченко,
к. н. з держ. упр., доцент кафедри економічної теорії та підприємництва,
Запорізький національний технічний університет*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ

V. Iurchenko,
candidate of State administration Sciences, reader Dept. of economic theory and enterprise,
Zaporizhzhya national technical university

CONCEPTUAL BASES TOOLS AND PUBLIC ADMINISTRATION OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION

Розглянуто основні засади розвитку системи державного управління регіоном. Визначено основні умови реалізації напрямів державного управління соціально-економічним розвитком регіонів на сучасному етапі. Встановлено напрями забезпечення соціального розвитку регіонів. Розглянуто процеси територіальної соціально-економічної інтеграції та просторового розвитку. Обгрунтовано заходи підвищення якості державного управління соціально-економічним розвитком регіонів. Визначено необхідність розробки методологічних аспектів формування і реалізації стратегії розвитку регіону.

The basic principles of public administration region are considered. The basic conditions for the implementation of government's social and economic development of regions at the present stage are identified. Established guidelines for ensuring social development of regions are considered. The processes of territorial socio-economic integration and spatial development. Reasonable measures to improve the quality of public administration and social and economic development of regions are identified. The necessity of development of methodological aspects of the formation and implementation of regional development strategy is proposed.

Ключові слова: державне управління, регіон, соціально-економічний розвиток, соціально-економічна інтеграція, стратегія розвитку регіону, система державного управління регіоном, регіональна політика.

Key words: public administration, region, socio-economic development, socio-economic integration, regional development strategy, governance systems in the region, regional policy.

ВСТУП

На ступінь успішності соціально-економічного розвитку регіонів впливає раціональність системи державного управління цим розвитком. Першочерговими зав-

даннями державного управління регіоном на сучасному етапі стають ті, які спрямовані на створення умов для концентрації наявних ресурсів на відібраних стратегічних напрямках, у "точках зростання", що дають мож-

ливість одним регіонам зберегти провідні позиції, а іншим — створити передумови для економічного зростання. Вирішення таких завдань можливе лише за наявності науково обгрунтованої системи державного управління, що дозволяє провести аналіз і виявити основні напрями її вдосконалення, що сприятиме розвитку регіонів.

В умовах безлічі змін у зовнішньому середовищі і пов'язаної з цим невизначеністю, дії регіональних систем управління не можуть зводитися лише до реагування на поточні зміни. Необхідна розробка таких інструментів державного управління територіальним розвитком, які відображають специфічні умови регіональної економіки, і дозволяють адекватно реагувати на швидкі і несподівані зміни зовнішнього середовища та внутрішніх регіональних процесів. При цьому необхідно врахувати пріоритет таких завдань регіональної політики, як: вирівнювання існуючих диспропорцій в соціально-економічному розвитку регіонів України, підтримання необхідного збалансованого територіального розвитку в економіці, демографії, культурних, науково-технічних і природоохоронних сферах діяльності, досягнення ефективного функціонування всього соціально-економічного простору України.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

За останні роки в розвитку регіонів України відбулися зміни, які характеризуються нерівномірністю розвитку територій, зростанням міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій, значною диференціацією розвитку районів та міст, у частині яких (більш як 30 відсотків) тривалий час спостерігається одночасне зниження рівня економічної активності та зменшення чисельності населення.

Для вирішення зазначених проблем необхідним є вдосконалення соціально-економічної політики як на державному, так і на регіональному рівні, а також розробка нових концепцій, методів та інструментарію для обгрунтування стратегій і програм соціально-економічного розвитку регіонів України. В останні кілька років в об'єктах державного управління (регіональних соціально-економічних системах) спостерігаються такі зміни, як істотне збільшення частки підприємств і організацій недержавного сектора, розвиток сфери нематеріального виробництва, інфраструктури ринку, що призвело до розвитку механізму міжрегіональної конкуренції. В роботі ставиться завдання визначити концептуальні основи та інструментарій державного управління соціально-економічним розвитком регіонів.

РЕЗУЛЬТАТИ

З огляду на посилення ролі обласних центрів у загальноекономічному розвитку вони і надалі продовжуватимуть значною мірою визначати характер подальшої територіальної диференціації соціально-економічного становища в країні (динаміка економічного зростання у великих міських агломераціях пришвидшить міграційний рух із сільських населених пунктів та малих міст з обмеженим потенціалом розвитку).

Події, що відбулися з початку 2014 року на території півострова Крим та у південно-східних регіонах України, є наслідком прорахунків та недоліків державної внутрішньої та зовнішньої політики, в тому числі і політики регіонального розвитку [1].

Система державного управління регіоном повинна передбачати формування регіональної політики як стратегії його подальшого, постійного, динамічного соціально-економічного розвитку. В цілому, зарубіжний досвід державного управління і формування стратегій розвитку соціально-економічного розвитку регіонів передбачає в основному використання таких типів політики: перший вид — це вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів, як правило, реалізується на основі надання фінансової підтримки відстаючим регіонам; другий тип політики, навпаки, передбачає підтримку регіонів з високим інвестиційним та економічним потенціалом, для такого виду політики характерно виявлення регіонів, які є локомотивами економічного зростання країни, і які, в кінцевому підсумку, призводять до поступового підйому соціально-економічного рівня відсталих регіонів.

Таким чином, однією із стратегічних цілей державного управління соціально-економічним розвитком регіону є залучення і раціональний розподіл фінансових ресурсів, виявлення точок економічного зростання (галузей-"локомотивів"), необхідних для подальшого соціально-економічного розвитку регіону та підвищення якості життя його населення. Для такого державного управління, на нашу думку, необхідним є дотримання наступних основних умов:

— розробляються і впроваджуються регіональні стратегії соціально-економічного розвитку та поточні управлінські рішення, які повинні бути найбільш раціональними за обраними критеріями досягнення довгострокових цілей, а в кращому випадку, оптимальними;

— фактичні результати реалізації стратегічних цілей повинні збігатися з прогнозованими величинами критеріїв досягнення цих цілей в межах встановлених інтервалів;

— необхідно розробляти адекватні існуючим українським регіональним умовам методи і методики оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів.

До основних чинників, які сприяють підвищенню якості життя населення відносяться: розвиненість соціальної інфраструктури, позитивна динаміка демографічних процесів, ефективне використання ресурсів. Для досягнення оптимального рівня соціального розвитку необхідно вирішення стратегічних завдань. Соціальна сфера розглядається як сфера послуг держави, бізнесу і громадських формувань щодо забезпечення високого рівня життя населення.

Для забезпечення соціального розвитку регіонів необхідно:

— стабілізувати чисельність населення і створити умови для її подальшого зростання;

— підвищити якість життя і збільшити її очікувану тривалість;

— зменшити відмінності в якості життя міських і сільських жителів;

— удосконалити соціальну інфраструктуру відповідно до потреб розвитку інноваційного суспільства;

— поліпшити екологічну ситуацію в містах та сільських територіях;

— підвищити ефективність державного управління в соціальній сфері.

Розвиток соціальної сфери передбачає реалізацію мети демографічної політики на території регіонів — створення умов для стабілізації чисельності населення і його подальшого розширеного відтворення. Крім цього, реалізація соціальних потреб населення регіонів пов'язана з основною метою розвитку ринку праці і полягає в забезпеченні ефективного використання робочої сили, а також підвищення якості функціонування ринку праці за рахунок розвитку його інфраструктурної складової. Дієвість системи розвитку освіти так само пов'язана з реалізацією соціальної політики на території регіону. Мета розвитку системи освіти — забезпечення впровадження сучасної моделі освіти, що дозволяє сформувати рівень людського капіталу в регіонах, що відповідає вимогам інноваційного розвитку економіки, сучасним потребам суспільства і кожного громадянина.

Наявність розвиненої охорони здоров'я дозволяє забезпечити зростання здорового населення регіону. І дуже важливим моментом є те, що забезпечення якісними послугами охорони здоров'я практично у кожній людини стоїть на першому місці при виборі їм місця проживання. Стратегічною метою розвитку системи охорони здоров'я є формування системи, що забезпечує реальну доступність кваліфікованої медичної допомоги та підвищення ефективності медичних послуг, зростання їх видів і високу якість, яке повинно відповідати передовим досягненням медичної науки. Розвиток системи охорони здоров'я передбачає реалізацію пріоритетних напрямів у сферах фізичної культури і спорту. Таким чином, соціальна складова представлена безліччю компонентів, реалізація яких дозволяє підвищити якість життя населення в регіонах.

У Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, яку було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385, визначено, що на сьогодні розвиток України та її регіонів здійснюється під впливом геополітичних та внутрішніх викликів зростання відкритості економіки, що вимагає змін у підходах до стратегічного розвитку регіонів України та визначення цілей державної політики регіонального розвитку на перспективу. У зв'язку із змінами у соціально-економічному розвитку держави, міжнародній економіці внаслідок глобальної кризи виникла потреба у скороченні переліку пріоритетів регіонального розвитку з метою концентрації фінансових ресурсів на основних завданнях, які матимуть системний та довгостроковий вплив на розвиток регіонів та національної економіки в цілому.

Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток передбачає такі операційні цілі: виконання завдань і здійснення заходів, спрямованих на вирішення актуальних проблемних питань Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя; забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини незалежно від місця її проживання; розвиток міжрегіонального співробітництва.

Виконання завдань і здійснення заходів, спрямованих на вирішення актуальних проблемних питань Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, забезпечуватиметься шляхом: відновлення безпеки життєдіяльності та економічна реабілітація Донецької та Луганської областей розроблення та реалізація із залученням міжнародної допомоги комплексної Державної цільової програми щодо відновлення мирного життя, стабілізації ситуації та розвитку економіки в Донецькій та Луганській областях [1].

Заходи державного управління соціально-економічним розвитком регіонів мають розроблятися як на короткострокову, так і середньострокову і довгострокову перспективи. Довгострокові перспективні напрями соціальної підтримки населення включає наступні пріоритетні напрями: мінімізація негативних наслідків бідності, зменшення соціальної нерівності і формування стійких, стабільних умов для самореалізації особистості та сім'ї [2, с. 65].

Напрями роботи органів державної влади повинні бути орієнтовані на розвиненість регіональної інфраструктури в сукупності: поліпшення доступності та підвищення пропускної спроможності транспортної інфраструктури, розвиток електроенергетичної і телекомунікаційної інфраструктури, підвищення ефективності використання енергії та розвиток енергозбереження.

Пріоритетним напрямом соціально-економічного розвитку регіону є і створення кредитно-фінансової інфраструктури, що забезпечує розвиток фінансової сфери для реалізації основних пріоритетних напрямів розвитку регіонів як конкурентоспроможних високотехнологічних регіонів. Метою розвитку фінансового сектора є вихід регіону на стандарти доброти, які відповідають стандартам розвинених країн світу, що потребують розробки ефективних схем довгострокового планування сімейних бюджетів, розвиток інструментів заощадження, споживчого кредитування, а також інноваційних розрахункових інструментів, включаючи сучасні системи інтернет-банкінгу, електронних платіжних систем, інтернет-платежів, безконтактних платежів та мобільного банкінгу. Все це дозволить поліпшити якість життя населення.

Ключовим фактором у забезпеченні ефективного соціально-економічного розвитку регіону є ефективність державного управління. З цього аспекту реалізуються адміністративні реформи і програми реформування регіональних фінансів, що передбачають нові механізми адміністративного регулювання, програмно-цільове управління та бюджетування. Для того, щоб підвищити якість управління соціаль-

но-економічним розвитком регіонів, органам державного управління необхідно провести:

- оптимізацію функцій органів виконавчої влади;
- формування системи моніторингу для оцінки ефективності діяльності як регіональних органів влади, так і місцевого самоврядування;
- оцінку якості надання державних послуг;
- впровадження механізму проектного управління в органах влади;
- заходи щодо розвитку державно-приватного партнерства;
- впровадження системи аутсорсингу адміністративно-управлінських процесів;
- реформування та підвищення ефективності системи закупівель для державних потреб;
- розробку заходів щодо ефективної взаємодії органів влади з населенням з питань розвитку регіону.

Для того, щоб всі перераховані вище завдання були вирішені, регіональні органи влади повинні ефективно використовувати існуючі, а також залучити і нові сформовані інститути та інструменти розвитку.

Регіональне управління являє собою об'єднану сукупність принципів, функцій, форм і методів, які системно впливають на соціально-економічні процеси, що відбуваються в регіоні, спрямовані на координацію всієї господарської діяльності, реалізацію існуючого потенціалу, модернізацію економічної та соціальної сфери регіону, спрямовані на підвищення якості життя населення відповідно до сучасних суспільних потреб з урахуванням територіальних факторів і локальних особливостей. В цілому, для того, щоб державне управління соціально-економічним розвитком регіону було ефективним необхідна наявність механізму управління. Механізм державного управління соціально-економічним розвитком регіону — це цілеспрямовані дії органів державної влади на рівні регіону, які визначаються процедурною послідовністю в рамках реалізації процесів прямого і непрямого впливу на умови життєдіяльності всього регіонального співтовариства через використання відповідних методів та інструментів, які забезпечують підвищення ефективності регіональної економіки в цілому.

Доцільним є формування системи державного управління соціально-економічним розвитком регіону з урахуванням особливостей регіонального розвитку в сучасній економіці і виявлених закономірностей на основі таких принципів: збалансованість; наукова обґрунтованість; стратегічність; інноваційність; мобільність; субсидіарність; забезпеченість; конкурентоспроможність; цілісність. Перераховані вище принципи дозволять більш повно врахувати сучасні уявлення, а також тенденції та процеси, актуальні для вітчизняної теорії і практики управління, з метою підвищення ефективності управління регіоном.

Ключовим завданням системи державного управління соціально-економічним розвитком регіону є цілісність використання функцій, відносин, стану і взаємодії всіх структурних складових через досяг-

нення внутрішньої узгодженості системи в цілому, що обумовлює ефективність управління нею.

ВИСНОВКИ

Головною метою державного управління соціально-економічним розвитком регіону є підвищення рівня задоволення соціально-економічних потреб населення, що проживає на конкретній території на основі комплексного розвитку. Для того, щоб державне управління соціально-економічним розвитком регіону було чітким і грамотним необхідна наявність механізму управління. Крім цього, має бути розроблене методичне забезпечення процесу державного управління соціально-економічним розвитком регіону, що дозволить ефективно приймати рішення і проводити моніторинг їх виконань.

Виникає необхідність розробки методологічних аспектів формування і реалізації стратегії розвитку регіону, які дозволять підвищити ефективність функціонування соціально-економічних систем регіонального рівня. При формуванні та реалізації стратегії розвитку регіону в першу чергу повинно бути досягнуто узгодження інтересів суб'єктів, що є учасниками процесу регіональної стратегії розвитку. Крім цього, слід врахувати специфіку функціонування регіону як соціально-економічної системи в умовах інтенсифікації розвитку інформаційного суспільства.

Тому для ефективного соціально-економічного розвитку регіонів України необхідно розробляти стратегії їх розвитку на основі сценарного підходу, якісно і кількісно оцінюючи і враховуючи всі екзогенні та ендегенні фактори. Тим важливішими в цих умовах є наукові дослідження, в яких робляться спроби створити науково-методичний інструментарій оцінки стану соціально-економічних процесів і систем управління ними та обґрунтування стратегії соціально-економічного розвитку регіонів України з використанням нового інструментарію.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року" від 6 серпня 2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>
2. Конюхов Ю. М. Механізм реалізації стратегії сталого соціально-економічного розвитку регіону / Ю.М. Конюхов // Агросвіт. — 2015. — № 17. — С. 64—68.

References:

1. Informatively-legal systems league law in Ukraine (2014), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "About approval of the State strategy of regional development for the period till 2020", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> (Accessed 7 December 2016).
2. Konyuhov, Yu. M. (2015), "The mechanism for implementing the strategy of sustainable socio-economic development of the region", Agrosvit, vol. 17, pp. 64—68.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2016 р.